

SVĚTOVÁ
PRÓZA

Amor
Towles

PRAVIDLA ZDVŮŘILOSTI

VYŠEHRAĐ

PRAVIDLA ZDVŮŘILOSTI

Amor
Towles

PRAVIDLA ZDVŮŘILOSTI

**Amor
Towles**

VYŠEHRAĐ

Pro Maggie, mou kometu

Z anglického originálu Rules of Civility,
vydaného nakladatelstvím Viking Penguin,
a member of Penguin Group (USA) Inc. 2011,
přeložila Julie Tesla
Typografie Kateřina Urbanová
Odpovědný redaktor Jiří Stárek
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2017 jako svou 1710. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle prvního vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 210 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Rules of Civility
Copyright © Cetology, Inc., 2011
All rights reserved
Image copyright © 2017 by The Metropolitan Museum
of Art/Art Resource/Photo SCALA, Florence
Translation © Julie Tesla, 2017

ISBN 978-80-7429-951-3

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

„Potom řekl svým služebníkům: ‚Svatba je připravena, ale pozvaní nebyli jí hodni; jděte tedy na rozcestí, a koho najdete, pozvěte na svatbu.‘ Služebníci vyšli na cesty a shromáždili všechny, které našli, zlé i dobré; a svatební sál se naplnil stolovníky. Když král vstoupil mezi stolovníky, spatřil tam člověka, který nebyl oblečen na svatbu. Řekl mu: ‚Příteli, jak ses sem dostal, když nejsi oblečen na svatbu?‘ On se nezmohl ani na slovo. Tu řekl král sloužícím: ‚Svažte mu ruce i nohy a uvrhněte ho ven do temnot; tam bude pláč a skřípění zubů.‘ Neboť mnozí jsou pozváni, ale málokdo bude vybrán.“

—Matouš 22,8–14

Večer 4. října 1966 jsme se s Valem – tehdy už jsme byli oba v pozdním středním věku – vypravili do Muzea moderního umění na vernisáž s názvem *Je mnoho povolaných*, první výstavu portrétů Walkera Evanse pořízených skrytým fotoaparátem v newyorském metru koncem třicátých let.

Ve společenských sloupcích se o výstavě často psalo jako o „mimořádné události“. Muži ve smokinzech ladili s barevnou škálou fotografií a ženy na sobě měly pestrobarevné šaty nejružnějších délek – od sukní sahajících k patám až po ty, jež odhalovaly stehna. Šampaňské z malých kulatých táčů servírovali s ladností akrobatů mladí nezaměstnaní herci s bezchybnými rysy. Fotografie si prohlíželo jen pár hostů. Zbytek byl příliš zaneprázdněný zábavou.

Opilá mladá celebrita při honbě za číšníkem zakopla a málem mě srazila na zem. A nebyla jediná v takovém stavu. Na společenských akcích začalo být přijatelné, ba dokonce stylové opít se ještě před osmou.

Asi to ale nebylo zas tak nepochopitelné. Amerika popadla v padesátých letech svět za paty a vytrásla mu z kapes drobné. Z Evropy se stala chudá příbuzná – samé erby a tituly, ale nádobí otlučené. A po stěnách učeben v našich školách se jako mloci na slunci právě začaly míhat ty nerozlišitelné země

v Africe, Asii a Jižní Americe. Pravda, někde tam venku číhali komunisté, ale Joe McCarthy byl už po smrti a Měsíc ještě nikdo nedobyl, a tak se Rusové prozatím schovávali jen na stránkách špionážních románů.

Všichni jsme tudíž byli do určité míry opilí. Vystřelili jsme do noci jako družice a kroužili po městě tři kilometry nad Zemí, pohánění oslabujícími zahraničními měnami a jemně filtrovaným alkoholem. U večere jsme na sebe pokřikovali a pak se vytratili do prázdných pokojů s cizími manželi a manželkami a hýřili s elánem a nerozvážeností řeckých bohů. A ráno jsme se probudili přesně v 6:30 s čistou hlavou a optimismem, připravení vrátit se na svá místa za stoly z nerezové oceli ke kormidlu světa.

Toho večera se pozornost neupínala k fotografovi. Evansovi bylo kolem pětadesáti let a vlivem své lhostejnosti k jídlu se scvrkl tak, že by se do svého smokingu vešel dvakrát. Vypadal smutně a bezvýrazně, jako nějaký vysloužilý střední manažer z General Motors. Čas od času ho někdo vyrušil z jeho osamělosti a utrousil nějakou poznámku, ale jinak postával dlouhé čtvrt hodiny rozpačitě v koutě jako nejošklivější děvče na plesu.

Ne, pohledy návštěvníků se nestáčely k Evansovi. Spočívaly na mladém spisovateli s prořídlymi vlasy, který vyvolal senzací příběhem o nevěrách své vlastní matky. Obklopený svým vydavatelem a tiskovým mluvčím přijímal komplimenty od skupinky fanoušků a výrazem připomínal šibalské novorozeně.

Val si kroužek podlézavců zvědavě prohlédl. Za jediný den dokázal vydělat 10 000 dolarů tím, že uvedl do pohybu fúzi švýcarského řetězce obchodních domů s americkým výrobcem raket, ale ani zaboha nebyl schopný pochopit, jak může nějaký žvanil vyvolat takové pozdvižení.

Jako vždy všímavý mluvčí zaregistroval můj pohled a mávnutím mi naznačil, abych se k nim přidala. Zběžně jsem mu mávnutí oplatila a vzala svého manžela pod paží.

—Pojď, drahoušku, pobídla jsem ho. Prohlédneme si fotky.

Vešli jsme do druhé místnosti, která nebyla tak zaplněná, a pomalým tempem začali obcházet exponáty. Prakticky

všechny portréty byly vyfocené na šířku a zobrazovaly jednoho nebo dva cestující sedící v metru přímo naproti fotografovi.

Zamyšlený mladík z Harlemu s buřinkou odvážně posazenou na stranu a s malým francouzským knírkem.

Obrýlený čtyřicátník s kabátem lemovaným kožešinou a kloboukem s širokou krempou, mafiánský účetní každým coulem.

Dvě svobodná děvčata z parfumerie v Macy's, obě už hodně po třicítce, s obočím vytrhaným až do Bronxu a trochu zahořklá, protože vědí, že nejlepší léta už mají za sebou.

Tady muž, tam žena.

Tu mladý, tu starý.

Jeden jako ze škatulky, další zpustlý.

Ačkoliv Evans fotografie pořídil před více než pětadvaceti lety, nikdy předtím je nevystavil na veřejnosti. Zjevně mu záleželo na soukromí jeho subjektů. Může to znít zvláště (snad i trochu naduté), když uvážíte, že vznikly na tak veřejném místě. Ale při pohledu na tváře na stěnách jste Evansovo zdráhání pochopili. Portréty totiž zachycovaly jakési obnažené lidství. Mnozí z fotografovaných – ztracení v myšlenkách, skrytí za anonymitou své cesty, netušící, že na mě míří fotoaparát – nevědomky odhalili své nitro.

Každý, kdo někdy jezdil dvakrát denně metrem za živobytím, ví, jak to chodí – při nástupu jste pořád ještě v roli, kterou hrajete před kolegy a známými. Nesete si ji s sebou přes turniket a skrze posuvné dveře a vaši spolucestující vidí, co jste zač – jestli jste nafoukaní nebo obezřetní, zamilovaní nebo lhostejní, v balíku nebo na podpoře. Pak se ale posadíte a souprava se rozjede, dojede do jedné stanice a potom do další, lidé vystupují a další nastupují. A vaše pečlivě vymodelovaná maska se za kolébavého houpání vlaku začíná rozpadat. Mysl se zatoulá do říše starostí a snů a vaše superego se rozplyne, nebo spíš podlehne všeobklopující hypnóze, v níž se starosti a sny vytrácejí a šíří se mírumilovné kosmické ticho.

Stává se to každému z nás, jen někomu dříve a jinému později. Někdo ujede dvě stanice. Jiný k tomu potřebuje tři. Osmadesátá ulice. Devětapadesátá ulice. Jednapadesátá ulice.

Grand Central. Jaká je to úleva, těch pár nestřežených minut s rozostřeným pohledem, kdy nacházíme jedinou skutečnou útěchu, kterou nám nabízí izolace od ostatních.

Nezasvěceným musela tato fotografická studie připadat rozkošná. Všichni ti mladí advokáti, začínající bankéři a směle slečny z lepší společnosti procházející galerií si při pohledu na fotografie určitě pomysleli: *Takový výkon, takové mistrovské dílo. Konečně tváře lidství!*

Avšak na ty z nás, kdo jsme v té době byli mladí, působili lidé na fotografiích jako duchové.

Třicátá léta...

Jaké to bylo vyčerpávající desetiletí.

Když vypukla krize, bylo mi šestnáct, právě dost na to, aby všechny moje sny a očekávání stihl ošálit nenucený půvab dvacátých let. Jako kdyby Amerika odstartovala krizi jenom proto, aby dala Manhattanu lekci.

Po krachu na burze nebyla slyšet těla dopadající na chodník, jen jakési kolektivní zalapání po dechu a poté ticho, které padlo na město jako sníh. Světla pohasla. Kapely odložily nástroje a posluchači tiše zamířili ke dveřím.

Pak se vítr obrátil ze západu na východ a přivál prach přistěhovalců zpátky na Dvačtyřicátou ulici. Valil se v mračnech, snášel se na novinové stánky a lavičky v parcích a halil požehnané i zatracené jako popel v Pompejích. Najednou jsme měli svoje vlastní Joadovy – otrhané a ztrápené, plahočící se zapadlými uličkami kolem ohňů v barelech, kolem barabizen a činžáků, pod oblouky mostů. Pomalu, ale jistě mířili do svých vnitřních Kalifornií, které byly stejně ubohé a beznadějně jako ta skutečná. Bída a bezmoc. Hlad a mizérie. Alespoň do doby, než nás znovu probudila k životu předzvěst války.

Ano, portréty Walkera Evanse z let 1938–1941, pořízené skrytým fotoaparátem, sice ukazovaly lidství, ale jen jeho jeden konkrétní druh – pokořené lidství.

Pár kroků před námi se výstavou kochala mladá žena. Nemohlo jí být víc než dvaadvacet. Vypadalo to, že v ní každá

fotografie probouzí příjemný údiv – jako kdyby stála v portrétní galerii nějakého zámku, kde vypadají všechny tváře majestátně a vzdáleně. Její plet' zářila nedbalou krásou, která mě naplňovala závistí.

Pro mě ty tváře nebyly vzdálené. Zkrotlé výrazy, neopětované pohledy, to všechno mi bylo až příliš povědomé. Skoro jako když vejdete do vestibulu hotelu v cizím městě, kde se oblečení i chování hostů tak podobá tomu vašemu, že prostě musíte narazit na někoho, koho nechcete potkat.

A to se také jistým způsobem stalo.

—To je Tinker Grey, řekla jsem, zatímco Val mířil k dalšímu obrázku.

Vrátil se ke mně a znovu se zadíval na portrét osmadvacetiletého, špatně oholeného muže v obnošeném kabátě.

Měl téměř deset kilo podváhu, z tváří se mu prakticky vytratila barva a jeho obličej byl viditelně špinavý. Jeho pohled byl ale jasný a bdělý a s nepatrným úsměvem na rtech se díval přímo před sebe, jako by studoval fotografa. Jako by studoval nás. Zíral přes tři desetiletí, hleděl přes rokli setkání a působil jako zjevení. A vypadal naprosto sám sebou.

—Tinker Grey, matně si vybavoval Val. Myslím, že můj bratr znal nějakého bankéře Greye...

—Ano, řekla jsem. To je on.

Val si teď snímek prohlížel důkladněji, se zdvořilým zájmem, jaký si zasluhuje vzdálený známý, jehož postihly těžké časy. Určitě ho ale muselo napadnout pár otázek týkajících se toho, jak dobře tohoto muže znám já.

—Pozoruhodné, řekl prostě a lehounce svrástil obočí.

To léto, kdy jsme se s Valem začali vídat, nám bylo něco přes třicet a promeškali jsme jen o trochu víc než deset let dospělého života toho druhého; i tak to ale bylo dost času. Dost času na to, aby se daly vést a nepovést celé životy. Dost času, jak řekl básník, vraždit i tvořit – nebo alespoň mít právo upustit otázku do něčího talíře.

Val ovšem většinu staromódních způsobů nepovažoval za ctnosti, a co se týče tajů mé minulosti i mnohého dalšího, byl v první řadě gentleman.

I tak jsem však udělala ústupek.

—Taky jsem se s ním znala, přiznala jsem. Nějakou dobu patřil k mým přátelům. Naposledy jsem o něm ale slyšela před válkou.

Val se přestal mračit.

Zřejmě ho ukonejšila klamná jednoduchost těchto faktů. Podíval se na fotku blíže a krátce zavrtěl hlavou, a to jak nad tou shodou náhod, tak i nad tím, jak nefér byla hospodářská krize.

—Pozoruhodné, řekl znovu, tentokrát s větším soucitem. Vsunul ruku pod moji a pomalu mě vedl dál.

U dalšího portrétu jsme strávili povinnou minutu. Potom u dalšího a dalšího. Teď už jsem ale obličejů mýjela jako tváře cizích lidí jedoucích na eskalátoru v opačném směru. Sotva jsem je vnímala.

Vidět Tinkerův úsměv...

Po všech těch letech jsem na to nebyla připravená. Vyvedlo mě to z míry.

Možná za to mohla jenom samolibost – ta sladká neopodstatněná samolibost zazobané obyvatelky Manhattanu středního věku –, ale ještě když jsem procházela dveřmi muzea, přísahala bych, že můj život dosáhl dokonalé rovnováhy. Byl to svazek dvou myslí, dvou metropolitních duší zlehka a nevyhnutelně se nachylujících k budoucnosti, jako se narcisy otáčejí ke slunci.

A přesto jsem se přistihla při tom, jak moje myšlenky zabíhají do minulosti. Obracejí se zády k celé té těžce vydobyté dokonalosti současnosti a pátrají po sladké nejistotě dob minulých a po všech tehdejších náhodných setkáních – setkáních, která v daném okamžiku působila tak nahodile a nespoutaně, ale časem se ukázala být osudná.

Ano, mé myšlenky se stočily k Tinkerovi a Eve – ale i k Wallaci Wolcottovi, Dickymu Vanderwhileovi a Anne Grandynové. A k těm otočením kaleidoskopu, která dodala barvu a tvar mé cestě rokem 1938.

Jak jsem tam tak stála po boku svého manžela, uvědomila jsem si, že jsem rozhodnutá nechat si vzpomínky na ten rok pro sebe.

Ne že by některá z nich byla natolik skandální, aby Vala šokovala nebo ohrozila harmonii našeho manželství – právě naopak, kdybych se mu svěřila, pravděpodobně by mě měl ještě raději. Já jsem se o ně ale *nechtěla* podělit. Nechtěla jsem je totiž rozředit.

Ze všeho nejvíc jsem teď toužila být sama, vymanit se z oslepující záře svého vlastního postavení. Chtěla jsem si dát skleničku v hotelovém baru. Nebo ještě lépe, zajet poprvé po kdoví kolik letech taxíkem do Village...

Ano, Tinker na té fotografii vypadal chudě. Vypadal chudě, hladově a bez vyhlídek. Zároveň ovšem působil mladě a energicky; a také podivně živě.

Najednou jsem měla pocit, že mě tváře na stěně sledují. Unavení a osamělí duchové v metru si prohlíželi moji tvář a všímali si těch stop kompromisů, které propůjčují stárnoucím rysům jejich jedinečnou dojemnost.

Pak mě Val překvapil.

—Pojďme pryč, prohlásil.

Zvedla jsem k němu pohled a on se usmál.

—Pojď, vrátíme se sem někdy dopoledne, až tu nebude tak rušno.

—Dobře.

Uprostřed galerie se to hemžilo lidmi, a tak jsme se drželi u zdi a procházeli kolem portrétů. Tváře se mi míhaly před očima jako obličejové vězňů zírajících skrz malé čtvercové otvory v celách s maximální ostrahou. Sledovaly mě pohledem, kterým jako by říkaly: *Kam si myslíš, že jdeš?* A pak mě těsně před východem jedna z nich zastavila.

Na rtech se mi objevil pokřivený úsměv.

—Co se děje? zeptal se Val.

—To je zase on.

Mezi dvěma fotografiemi postarších žen visel druhý Tinkerův portrét. Tinker v kašmírovém kabátě, hladce oholený,

s bezvadným windsorským uzlem vykukujícím z límce košile šité na míru.

Val mě vzal za ruku a dovedl mě přímo před fotografií.

—Myslíš ten samý jako předtím?

—Ano.

—To přece nemůže být on.

Val se vrátil k prvnímu portrétu. Viděla jsem ho, jak na druhé straně místnosti podrobně studuje špinavější ze dvou obličejů a hledá charakteristické rysy. Vrátil se a stoupl si krok od muže v kašmírovém kabátě.

—Neuvěřitelné, prohlásil. Je to ten samý chlapík!

—Prosím, odstupte od exponátu, upozornil nás pracovník ostrahy.

Udělal jsem krok dozadu.

—Kdybych to nevěděl, myslel bych si, že jsou to dva různí muži.

—Ano, máš pravdu, řekla jsem

—No, evidentně se postavil zpátky na nohy!

Najednou měl dobrou náladu. Cesta od otrhaných hadrů ke kašmíru v něm znovu probudila jeho přirozený optimismus.

—Ne, tohle je starší portrét, opravila jsem ho.

—Cože?

—Ten druhý obrázek byl pořízený až po tomhle. Je z roku 1939.

Ukázala jsem na popisek.

—Tenhle je z osmatřicátého.

Nebylo divu, že se Val spletl. Asi každý by tuto fotografii přirozeně zařadil do pozdější doby – a nejen proto, že visela až na konci výstavy. Na portrétu z roku 1938 vypadal Tinker nejen zámožněji, ale také starší. Měl plnější tvář s výrazem pragmatické únavy ze světa, jako kdyby s sebou řetězec úspěchů vlekl i pár ošklivých pravd. Oproti tomu fotografie pořízená o rok později vypadala víc jako portrét dvacetiletého chlapce z dob míru, živého, neohroženého a naivního.

Tinkerovo neštěstí Vala uvedlo do rozpaků.

—Aha, řekl. Promiň.

Znovu mě vzal za ruku a zavrtěl nad Tinkerem a zároveň jakoby nad námi všemi hlavou.

—Z boháče žebrákem, pronesl vlídně.

—Ne, odpověděla jsem. Ne tak úplně.

NEW YORK CITY, 1969

ZIMA

